Ulkoasiainministeriö TAVOITEMUISTIO

ITÄ-20 Hurtta Mia, Peltokoski Päivi 18.5.2015

Asia
Itäisen kumppanuuden huippukokous Riiassa 21. – 22.5.2015

1. ESILLÄ OLEVAT KYSYMYKSET

Suomen valmistautuminen 21. – 22.5.2015 Riiassa, Latviassa, järjestettävään itäisen kumppanuuden huippukokoukseen.

2. SUOMEN TAVOITE

- *Suomen tavoitteena on tukea itäisten kumppanimaiden yhteiskunnallisia uudistuksia sekä demokratian, oikeusvaltiokehityksen, vakauden ja vaurauden vahvistumista alueella.*

- *Huippukokouksen tavoitteiden tulisi olla realistiset. Suomelle tärkeitä teemoja ovat muun muassa liikkuvuuden edistäminen, kansalaisyhteiskuntien vahvistaminen ja uudistusten sekä sitoumusten toimeenpano. Huippukokouksen tulee tarkastella itäisen kumppanuuden strategista merkitystä EU:n ulkosuhteissa osana Euroopan naapuruuspolitiikan kokonaistarkastelua.*

- *Kumppanimaiden erilaisuus on otettava paremmin huomioon tulevassa työssä. Suhteita unioniin tulee syventää kunkin maan omien edellytysten mukaan. EU:n puolelta suhteiden syventäminen riippuu sekä sopimusten toimeenpanon etenemisestä että yhteisten arvojen jakamisesta.*

- *Ihmisten liikkuvuuden helpottaminen on Suomelle tärkeä tavoite. Liikkuvuuden edistäminen tukee maiden demokratiakehitystä. Itäisten kumppanimaiden viisumivapauteen tulee pyrkiä, kunhan maat täyttävät viisumivapauteen vaadittavat edellytykset. Kumppanimaat etenevät viisumiprosesseissa omien meriittiensä mukaisesti.*

- *Suomi katsoo, että itäinen kumppanuus ja laajentumispolitiikka ovat erilliset prosessit. Riian huippukokousjulistuksessa tulee pitäytyä Euroopan naapuruuspolitiikan tavoitteessa, joka on mahdollisimman läheinen integraatio sovittujen yhteistyömuotojen puitteissa. Huippukokouksen julistusneuvotteluissa Suomi toivoo EU:lta realismia, yhtenäisyyttä ja kompromissihalukkuutta.*

- *Armenian ja Azerbaidzhanin kanssa Suomi kannattaa EU:n etenemistä kahdenvälisissä sopimusjärjestelyissä (pitäen mahdollisina muunlaisiakin yhteistyö- ja sopimusjärjestelyjä kuin assosiaatiosopimukset). Valko-Venäjä – suhteissa pidämme tärkeänä vuoropuhelun jatkumista.*

- *On tärkeä viestittää, ettei itäinen kumppanuus ole suunnattu ketään vastaan. Vuoropuhelua on jatkettava ja kumppanuutta koskevat väärinkäsitykset on korjattava.*

3. NEUVOTTELUTILANNE

EU:n valmistautumista itäisen kumppanuuden huippukokoukseen Riiassa 21. – 22.5.2015 on käsitelty Eurooppa-neuvostossa 19.-.20.3.2015, ulkoasiainneuvostossa 16.3.2015 ja EU:n pysyvien edustajien komiteassa, Coreperissa, 28.1., 16.4., 6.5., ja 13.5.2015. Edellinen huippukokous pidettiin Vilnassa marraskuussa 2013 Liettuan puheenjohtajuuskaudella.

Huippukokouksen tavoitteissa on painotettu realismia ja keskittymistä aikaisemmin sovittujen uudistusten ja sitoumusten toimeenpanoon. Kokouksen tulisi viestittää selkeästi kumppanuuden perustarkoituksesta - vakauden, vaurauden, demokratian ja uudistusten edistämisestä naapurustossa.

Huippukokouksen poliittisena tavoitteena on osoittaa EU:n sitoutuneisuus itäiseen kumppanuuteen, mm. assosiaatiosopimusten toimeenpanoon ja viisumiprosessien edistämiseen. Konkreettista edistystä toivotaan käynnissä olevista viisumivapaus- ja helpotusprosesseista. Kokouksen odotetaan myös pohtivan Euroopan naapuruuspolitiikan ja itäisen kumppanuuden tulevaisuutta. Ukrainan tilanne varjostaa kokousta, mutta keskusteluissa halutaan välttää Venäjä-suhteiden ja vastakkainasettelun korostamista. Ukrainan tilanteen kehittyminen vaikuttaa kuitenkin huippukokouksen lopulliseen sisältöön ja tulokseen.

Huippukokouksen valmistelut on hoidettu yhteistyössä kumppanimaiden kanssa. Tavoitteena on antaa yhteinen huippukokousjulistus, josta neuvotellaan kumppanimaiden kanssa. Neuvotteluja ovat vaikeuttaneet kuuden kumppanimaan liikkuminen yhä kauemmaksi toisistaan. Kumppanimaiden tavoitteet EU- ja Venäjä-suhteissa poikkeavat toisistaan.

4. TAUSTA

EU:n itäisen kumppanuuden (IK) neljäs huippukokous järjestetään Riiassa 21.–22.5. Kun itäinen kumppanuus perustettiin, päätettiin, että itäinen kumppanuus kokoontuu päämiestasolla kahden vuoden välein ja ulkoministeritasolla vuosittain. Riian huippukokouksessa Suomea edustaa pääministeri Alexander Stubb.

Huippukokousohjelman pääkohtia ovat:

- Valtion- tai hallitusten päämiesten illallinen torstaina 21.5.
- Ulkoministereiden illallinen torstaina 21.5.
- Huippukokouksen täysistunto perjantaina 22.5.

Tavoitteena on antaa **huippukokouksesta yhteinen julistus**, josta neuvotellaan kumppanimaiden kanssa. Neuvotteluja ovat vaikeuttaneet kuuden kumppanimaan liikkuminen yhä kauemmaksi toisistaan. Vaikeimmat kohdat neuvotteluissa liittyvät Georgian, Moldovan ja Ukrainan tavoittelemaan EU-jäsenyysperspektiivin tunnustamiseen tekstissä, näkemyksiin Ukrainan konfliktista ja laajemmasta alueellisesta talousyhteistyöstä.

Huippukokouksen valmisteluja on käsitelty Eurooppa-neuvoston kokouksessa 19. -20.3. ja ulkoasiainneuvostossa 16.3. Huippukokouksen ohella Riiassa järjestetään samanaikaisesti itäisen kumppanuuden mediakonferenssi 20.5., kansalaisyhteiskunnan foorumi, Civil Society Forum 20. -21.5. ja itäisen kumppanuuden Business Forum 21.5.

Kokouksen yhteydessä mahdollisesti tapahtuvissa **kahdenvälisissä keskusteluissa Suomi** voi tuoda esiin tukensa itäisten kumppanimaiden yhteiskunnalliselle uudistamiselle ja oikeusvaltion, demokratian sekä kansalaisyhteiskunnan vahvistamiselle. Georgian, Moldovan ja Ukrainan kanssa solmittujen assosiaatiosopimusten toimeenpano on Suomelle tärkeä tavoite. Sopimusten kautta voidaan edistää entistä vahvemmin maiden talouskasvua ja yhteiskuntakehitystä.

Huippukokouksen aiheet

Muuttuneessa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa huippukokouksen odotetaan arvioivan laajemmin **itäisen kumppanuuden tulevaisuutta** ja strategista merkitystä osana EU:n ulkopolitiikkaa. EU tulee vahvistamaan sitoutuneisuutensa suhteiden syventämiseen kunkin maan kanssa yksilöllisesti, samalla kun se jatkaa työtään poliittisten ja kauppapoliittisten jännitteiden liennyttämiseksi. Keskustelun odotetaan myös antavan eväitä meneillään olevaan laajempaan **Euroopan naapuruuspolitiikan tarkasteluun.**

Tarkoituksena on **viestittää selkeästi itäisen kumppanuuden perustarkoituksesta** – vakauden, vaurauden ja demokratian edistämisestä naapurustossa sekä kumppanimaiden uudistusten tukemisesta. Vastakkainasettelun retoriikkaa halutaan välttää. Itäinen kumppanuus ei ole suunnattu ketään vastaan.

Huippukokouksen tavoitteiden tulisi olla realistiset. Kumppanimaiden tulisi tehdä lujasti töitä yhteiskuntiensa uudistusten edistämiseksi ja tavoitteena on, että huippukokouksessa voitaisiin todeta edistystä yhteisesti sovituissa sitoumuksissa ja uudistuksissa. Ukrainan, Moldovan ja Georgian osalta painotetaan erityisesti viime kesänä allekirjoitettujen **assosiaatiosopimusten toimeenpanoa**. Suomi on tallettanut kaikkien kolmen assosiaatiosopimuksen hyväksymisasiakirjansa 6.5.2015.

Suhteita Armeniaan, Azerbaidzhaniin ja Valko-Venäjään halutaan vahvistaa, ottaen huomioon maiden omat tavoitteet EU-suhteissaan. EU työstää Armenian kanssa uutta, suppeampaa yhteistyösopimusta, jonka neuvottelujen aloittamisesta saatetaan päättää Riiassa. Valko-Venäjä –suhteissa on tapahtunut varovaista myönteistä kehitystä johtuen mm. maan rakentavasta roolista Ukraina-neuvotteluissa.

Konkreettista edistystä odotetaan kaikilta kuudelta maalta **viisumihelpotus- ja viisumivapausprosessien** edellytysten täyttämisessä, erityisesti lainsäädäntöreformien täytäntöönpanon tehostamisessa. Kumppanimaista Moldova on pisimmällä liikkuvuuden edistämisessä EU kanssa. Moldovan kansalaisten Schengen-viisumivapaus toteutui ensimmäisenä IK-maana huhtikuussa 2014. Georgia ja Ukraina ovat edenneet kaksivaiheisen viisumivapaustoimintaohjelman toiseen vaiheeseen. Komission arvion mukaan kumpikaan maa ei saa kaikkia viisumivapauteen liittyviä vaatimuksia täytettyä Riian huippukokoukseen mennessä, joten päätös maiden viisumivapaudesta tullaan tekemään vasta huippukokouksen jälkeen.

Valko-Venäjän kanssa käytävät viisumihelpotus- ja takaisinottosopimusneuvottelut ovat edenneet hyvin. Avoinna on enää kysymys diplomaattipassien turvallisuudesta. Mikäli asiassa päästään

ratkaisuun, tavoitteena on parafoida sopimus Riian huippukokouksessa. Armenian ja Azerbaidzhanin viisumihelpotus- ja takaisinottosopimukset ovat astuneet voimaan vuoden 2014 alussa. Armenia on esittänyt toiveen viisumivapaustoimintaohjelmasta, joka saattaa nousta keskusteluun Riian huippukokouksessa.

Kansalaisyhteiskunnalla on yhä kasvava rooli kumppanimaissa demokraattisten uudistusten eteenpäin viemisessä ja huippukokouksessa tullaan kiinnittämään huomiota ei-valtiollisten toimijoiden toimintaedellytyksiin.

Suhtautuminen Georgian, Moldovan ja Ukrainan ajamaan **EU-jäsenyysperspektiiviin** jakaa EU-jäsenmaita. Kumppanimaat ovat ajaneet tiettyjen EU-maiden tukemina huippukokousjulistukseen EU-jäsenyysperspektiivin myöntämiseen viittaavia muotoiluja, joita EU-jäsenmaiden enemmistö ei hyväksy katsoen, että itäinen kumppanuus ja laajentumispolitiikkaa ovat eri asioita.

Kumppanimaiden yhä kasvava eriytyminen (*engl. differentiation*) on aihe, johon tullaan kiinnittämään huomiota ja joka otettava paremmin huomioon tulevassa työssä. Suhteita unioniin tulee syventää kunkin maan omien edellytysten mukaan, jotka riippuvat neuvoteltujen sopimusten toimeenpanon etenemisestä ja yhteisten arvojen noudattamisesta kumppanimaissa.